

Staeltje Natuur no.76

juni 2014

Inhoudsopgave

Van de bestuurstafel	3
In memoriam Pauline Warnaar	4
Bomen	5
Berkenbosje.....	5
UITNODIGING STAELDUINDAG.....	6
De onzichtbare wereld.	7
Open brief aan Fokko Abbas	9
Paasspeurtocht 2014.....	10
Lente.....	11
Bezoekersaantallen	12
Goudvis gered!	13
Kinderpagina.....	14
Het Staelduinse Bos en de WNME	17
Landschappen.....	20
Herinnering aan Holland	24
Herinnering aan Staelduinen 1955.....	25
Salamanders	26
Activiteitenprogramma 2014	28
De weidevogelboerderij	28
Informatiepagina	29

Colofon

Aan dit nummer werkten mee:

Fokko Abbas
Peter Adriaanse
Gerard van Ardenne
Tiny Dankier
Diek van Drongelen
Gerard Helmich
Louise Helder-Helmich
Els en Gerrit Keizer
Martijn Keizer
Bep Mast
Anneke Storm-Paalvast
Henk Trompetter
Pauline Warnaar
Ada van der Wel
Jasmijn, Rachid, Sahil en Twan
Toeleveringsbedrijf Vlaardingen

Redactie-adres

Gerrit en Els Keizer-Boogh
Riemtale 2 3155 ND Maasland
tel.: 010-5925298
e-mail: staelduinsebos@hotmail.com

Het volgende nummer verschijnt begin januari 2015. Sluitingsdatum voor kopij is 15 november 2014.

Inzending van artikelen, die verband houden met de doelstelling van onze vereniging, is zeer welkom.

Verdere informatie

www.hetstaelduinsebos.nl
www.facebook.com/hetstaelduinsebos

Wilt u het Staeltje Natuur digitaal ontvangen?

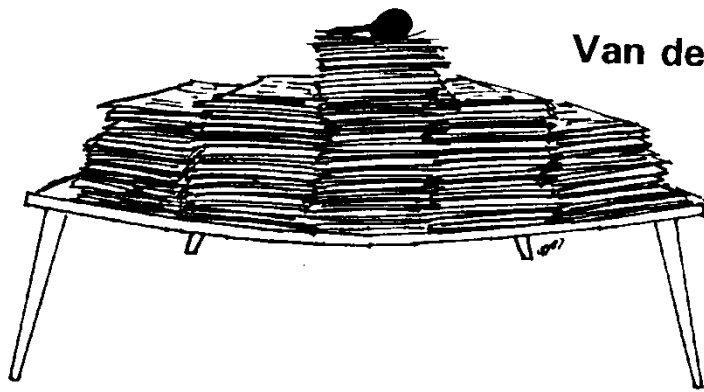
Laat het ons weten op e-mailadres staelduinsebos@hotmail.com.

Bij het onderwerp zet u: Staeltje digitaal. In het bericht lezen we graag uw naam, adres, telefoonnummer en als het even kan uw lidmaatschapsnummer.

Een voorwaarde is wel, dat uw e-mailadres niet verandert, of dat u een adreswijziging stuurt als dat wel zo is. We sturen u dan ook de Nieuwsbrief toe.

Als u alleen de Nieuwsbrief digitaal wilt ontvangen, laat dat ons dan ook via bovenstaand e-mail adres weten. Vermeld dan duidelijk "Nieuwsbrief" in de onderwerpregel

b
e
s
t
u
r
s
tafel

En nu is het mijn beurt om me voor te stellen als nieuw bestuurslid. Bij de jaarvergadering van 2013 ben ik als opvolger van mevr. Adrie Clauzing gekozen.

Ik ben Anneke Storm-Paalvast, 64 jaar oud, geboren en getogen in Maasland en sinds 1973 woonachtig in Naaldwijk. Helaas sinds kort alleen, want mijn lieve echtgenoot Wim is vorig jaar in oktober overleden maar ik heb twee lieve zonen en een geweldige schoondochter, die hier in de buurt wonen.

Ik moet bekennen dat ik het Staelduinse Bos pas een jaar of 30 geleden echt heb ontdekt en dat ik er sinds een jaar of 10 echt van ben gaan houden. Voor die tijd was mijn associatie met het Bos vooral iets uit de verhalen van mijn ouders: dagjes uit naar de speeltuin daar vóór de oorlog, een Duits vliegtuig dat er was neergekomen in de oorlog en de rol die het bos speelde tijdens de bezetting.

En ik, ik fietste ik er alleen maar langs als ik met vriendinnen naar het strand ging. Toen mijn kinderen klein waren, heb ik pas kennisgemaakt met het bos. We maakten er geregeld een wandelingetje, deden mee met de Paasspeurtochten en bestudeerden, van zo nabij als mogelijk was, de bunkers. Maar de kinderen vonden het al gauw te klein. Er was meer dan dat kleine stukje natuur dichtbij en dus verkenden we de rest van Nederland en Europa waarbij, dat moet gezegd, wandeltochten van 3 tot 4 uur en vaak langer niet geschuwd werden.

En dan komt de tijd dat je je nabije omgeving herontdekt en met andere ogen gaat bekijken en waarderen. Zo ook het mooie kleine en veelzijdige Staelduinse Bos, dat godzijdank behouden is in ons vooral op economische functionaliteit gerichte Westland. Je wilt er steeds weer naar toe, er alle seizoenen beleven en krijgt er, als je er voor openstaat, antwoord op al je vragen. "Een mens is gemaakt voor 5 km per uur; zo voortbewegend komt alles weer in balans". Dat werd onze lijfspreuk en waar kan je dat mooier beleven dan in ons Bos?

In 2010 ben ik, na een kleine 20 jaar werk in diverse functies in de Thuiszorg, met vervoegd pensioen gegaan. Al een half jaar daarvoor heb ik me, met het oog op mijn toekomstige zee van vrije tijd, opgegeven als vrijwilliger voor de Koestal via een hockey-vriendin die er al baliediensten deed.

Ik doe dus regelmatig baliediensten en ben ook betrokken bij de jeugdexcursies die er sinds 2012 in het kader van de W.N.M.E. (Westlandse Natuur en Milieu Educatie) voor schoolklassen worden gehouden.

Als algemeen bestuurslid hoop ik de Vrienden van het Staelduinse Bos in de komende tijd op een enthousiaste manier op velerlei gebied van dienst te kunnen zijn.

Anneke Storm-Paalvast

In memoriam Pauline Warnaar

Op 16 april 2014 is Pauline Warnaar overleden. Pauline was één van de mensen van het eerste uur in onze vereniging. Zij was een dierbare vriendin. Die vriendschap is vooral ontstaan door de verwevenheid en de liefde voor de natuur en in het bijzonder voor ons bos.

We denken dan in het bijzonder aan alle acties in de jaren 1971 en 1972, nadat het westelijk deel uit handen van de golfclub was gehouden. Er moesten vrienden van het Staelduinse Bos komen, maar ook veel geld voor het opknappen van het bezoekerscentrum d'Oude Koestal. Pauline was daar een kei in.

Er kwamen kindermiddagen, er werd een toneelclub opgericht, er werden oliebolletjes gebakken, bridgedrives georganiseerd en kranten verzameld. Daarnaast werden er pennen en lepeltjes verkocht. Dat gebeurde grotendeels in de buurt van het gebouw "De Magneet" in Maasland. Haar echtgenoot Piet was er ook altijd bij.

Nadat het centrum gerealiseerd was, ging Pauline voorop in het bemannen van het centrum, het rondleiden van groepen bezoekers en stukjes schrijven voor het Staeltje Natuur. Ze is ook een tijdje actief redactielid geweest van dit blad.

Op Koninginnedag was ze in Maasland altijd te vinden in de stand van onze vereniging op de Koninginnemarkt om de vereniging bekend te maken.

Haar grote kracht was, tot het laatst, de saamhorigheid en de contacten te onderhouden. Jarenlang heeft ze de bemanningslijsten gemaakt, zodat ze vanzelf met alle vrijwilligers contact onderhield. Op die manier hield ze ook het lief en leed binnen de vereniging in de gaten.

Je kon eigenlijk zeggen dat ze een soort moeder van de club was.

Fokko Abbas

(Redactie: Hiernaast staat het stukje dat Pauline kort voor haar overlijden schreef en dat op haar verzoek zo in dit Staeltje staat.)

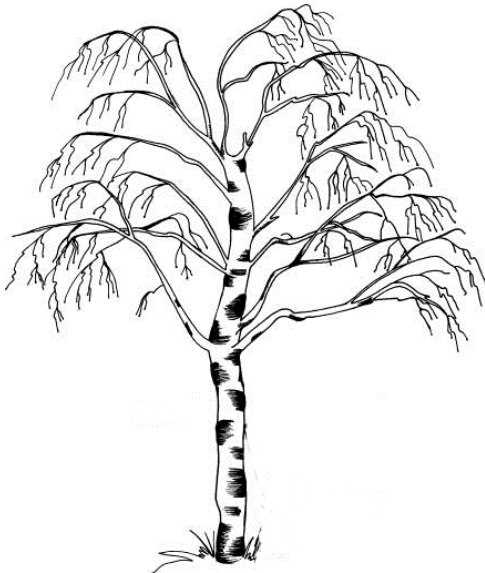
Bomen

Er is een werkwoord *bomen* en een zelfstandig naamwoord *bomen*. In een cryptogram staat b.v. weleens (zelf verzonnen, dus niet zo goed): Een boom in een mooie tuin, de zon erbij, dit maakt je blij (3-4-7 letters). Antwoord: een goed gesprek. Men zegt weleens een boom (gesprek) opzetten.

Het Staelduinse Bos is het mooiste bos voor mij met zoveel prachtige soorten bomen in een uitgebreid natuurgebied. Je kunt met bomen praten. Een mooi plekje met uitzicht op de toppen van de bomen, prachtig en rustig, zomaar op een stuk van de eikenboom zitten. In een hele moeilijke tijd kan het je Troostboom worden. Bomen geven zuurstof en dat heb je nodig.

Pauline Warnaar.

Berkenbosje

Ik liep door het helder verlichte bos,
De berkenblaadjes hingen los
Naar beneden aan slingerende takjes.
De beukjes staken hun takken rechthout
En over het hoge varenkruid
Viel zonlicht in helgele vlakjes.

Ik liep met blij tevreden zin,
Mijn voeten verdwenen beneden in
Een dwergenbos van varens.
Hoogstammige varens en bosbes en mos,
Mijn voeten liepen door dat bos,
Of 't reuzenvoeten waren.

En iedere kleine berkestam,
Steeg als een reine witte vlam,
Door 't fijne groen naar boven.
Geen feeënbos is half zo blij,
Een trotse vreugd vervulde mij,
Die tijd noch leed kan doven.

Jacqueline van der Waals

UITNODIGING STAELDUINDAG

Het bestuur heeft het genoegen u uit te nodigen tot het bijwonen van de jaarvergadering.

Deze zal worden gehouden in d'Oude Koestal op

zaterdag 5 juli 2014

De aanvang van deze bijeenkomst is 14:00 uur.

A G E N D A

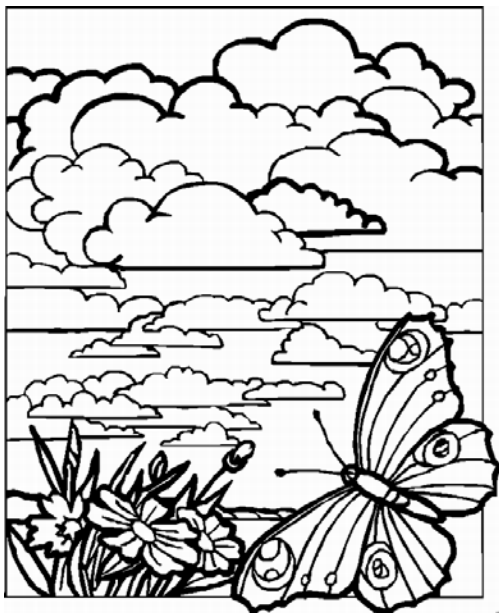
1. Opening door de voorzitter
2. Notulen jaarvergadering 06-07-2013 (Staeltje Natuur 75)
3. Ingekomen post
4. Jaarverslag penningmeester
5. Verslag kascontrolecommissie, benoeming nieuw lid
6. Jaarverslag secretaris
7. Rondvraag
8. Sluiting

Vanaf 13:30 uur is er gelegenheid om binnen te lopen en alvast een kijkje te nemen in het bezoekerscentrum.

De notulen van de jaarvergadering van 06-07-2013 zijn in het vorige Staeltje Natuur gepubliceerd. Het financieel overzicht wordt ter vergadering uitgereikt

Om 15:00 uur sluiten we de vergadering af. Daarna is er de gelegenheid om met een groep een GPS tocht door het bos te maken, zoals deze door de kinderen van de basisscholen ook wordt gedaan. Na terugkomst in het centrum is er voor de aanwezigen de gelegenheid om nog een tijdje met elkaar door te brengen om gezellig bij te praten onder het genot van een hapje en een drankje.

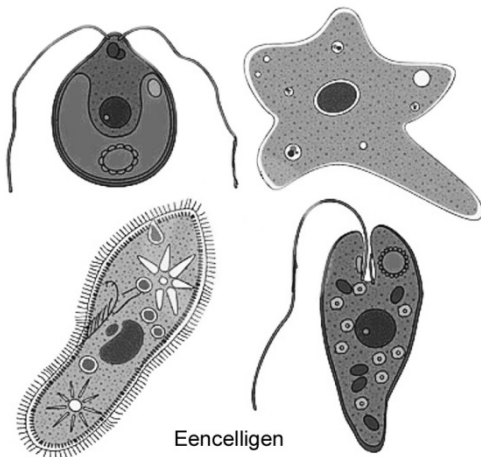
Uw Bestuur

De onzichtbare wereld.

Als je door een bos of natuurgebied loopt, dan zie je de natuur. We zien de bomen, de planten, het gras en de dieren vanaf de paarden en koeien naar herten, konijnen, vogels, vissen, muizen tot insecten. Verder houdt het op en zien we niets meer.

Maar er bestaat nog een grote wereld in de natuur, een wereld die we niet zo makkelijk kunnen zien. Dit is een wereld, die zo belangrijk is, dat de mens niet zonder kan. Het is de wereld van de microben. Deze wereld heeft een bevolking, die miljoenen malen groter is dan het aantal mensen op aarde. In deze wereld komen we de eencellige planten en dieren tegen, die een grootte hebben van 0,3 millimeter tot ± 0,01 mm.

De grootste hiervan is het pantoffeldiertje. Deze is nog net door iemand met goede ogen te zien.

De meeste van deze protozoa (proto > eerste > levensvorm) leven in het water, maar we kunnen ze ook in de vochtige grond vinden. Het bijzondere van dit leven is, dat alle levensfuncties door één cel verricht worden. Het eten, ontlasten, het voortbewegen en het voortplanten. Deze eencelligen eten plantaardig en dierlijk afval en kleinere organismen. Om zich te kunnen bewegen, hebben zij kleine trilhaartjes op hun cel verspreid of 1 à 2 lange zweepdraden, waarmee zij snel kunnen zwemmen. Deze laatste met zweepdraden noemt men Flagelaten. Voor de voortplanting hebben ze niet direct een partner nodig, want ze kunnen

het ook alleen door celdeling. Maar eens in de zoveel tijd vormen twee eencelligen samen een cel wat men versmelting noemt waarbij de genen in de cel vernieuwd worden. Daarna gaat het gewoon weer alleen.

Deze groep organismen kan uit plantaardige en dierlijke vormen bestaan. Men stelt in het algemeen dat als het organisme bladgroen gebruikt om te leven, het tot de planten behoort en in andere gevallen is het dierlijk. Natuurlijk zijn er uitzonderingen.

Deze eencelligen eten veel bacteriën en houden daardoor deze levensgroep in toom.

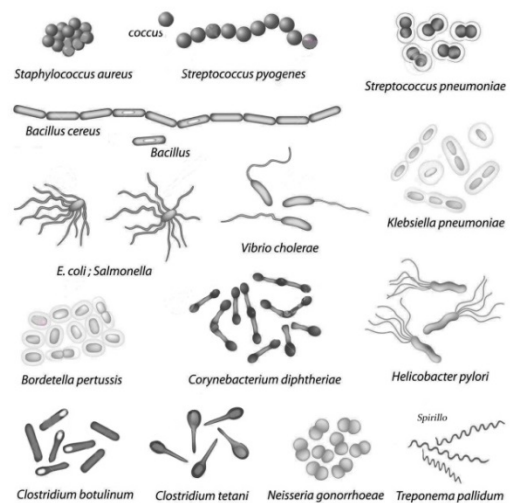
Wat zijn bacteriën?

Bacteriën zijn de volgende groep leven die we in onze onzichtbare wereld tegenkomen.

Bacteriën zijn organismen die zo klein zijn, dat er ongeveer 10.000 hiervan op deze " . " punt kunnen zitten.

Er zijn veel soorten bacteriën, te onderscheiden zowel in grootte als in vorm.

De hoofdvormen zijn: rond (coccen), staafvormig (bacillen), gebogen staafjes (vibronen) en kurketrekkervormig (spirillo's). Voorbeelden van allerlei soorten bacteriën kun je zien in het plaatje hieronder

Sommige bacteriesoorten bewegen zich met behulp van zweepdraden of trilharen.

De bacterie heeft een slechte naam, vooral de bacil, maar dat is meestal onterecht.

Vele soorten zijn voor ons onschadelijk enkele zijn zeer nuttig (bijvoorbeeld de darmbacterie voor de spijsvertering). Er is echter ook een groep bacteriën, die ziekteverwekkend zijn.

Hoofdzakelijk zijn ze nuttig als rommel-opruimers.

Als de bacteriën, samen met de schimmels, insecten en wormen de afgevallen bladeren niet zouden opruimen, zou de laag honderden meters hoog geworden zijn. Om nog maar niet te spreken over de dode dieren, die er zouden liggen, als zij niet door deze opruimers weggewerkt zouden worden. De groep bacteriën, die dit doen zijn de „rotting bacteriën”, die men wel kan aantreffen in oud bloemenwater wat enigszins stinkt.

Maar er zijn nog meer nuttige bacteriën, die helpen bij het maken van kaas, yoghurt, bier, wijn en zuurkool. Zonder deze groep bacteriën zou dit niet kunnen. Bacteriën kunnen melk omzetten in melkzuur (bedorven melk) maar ook in kaas en yoghurt, en suikers in alcohol voor bier en wijn.

Daarnaast hebben we nog de groep ziekteverwekkers. De bekendste is de verkoudheidsbacil maar ook de tetanus-bacil (straatvuil), de tuberculose, de tyfus, de cholera vibronen en de ziekenhuisbacterie behoren tot deze groep.

Tegen veel van deze besmettingen kunnen we ons beschermen door inenting. Dat wil zeggen dat we een verzwakte vorm van de ziekteverwekker inspuiten, zodat het lichaam afweerstoffen gaat aanmaken.

Als er verdenking bestaat van een bacteriële infectie bij een zieke wordt vaak een monster genomen, waarin de bacterie voorkomt. In het laboratorium van ziekenhuizen e.d. kan men deze bacteriën kweken.

Om ze zichtbaar te maken worden ze gekleurd en daarna met de microscoop bekeken. Na het vaststellen van vorm en soort kan men vaststellen wat voor ziekte ze veroorzaken.

Bacteriële infecties worden vaak bestreden met antibiotica, zoals penicilline. Door het veelvuldig gebruik van antibiotica in de veeteelt, is de werking van deze bacteriebestrijder afgenomen. Er zijn verschillende bacteriegroepen resistent (on gevoelig) geworden en deze kunnen dan ook moeilijker bestreden worden.

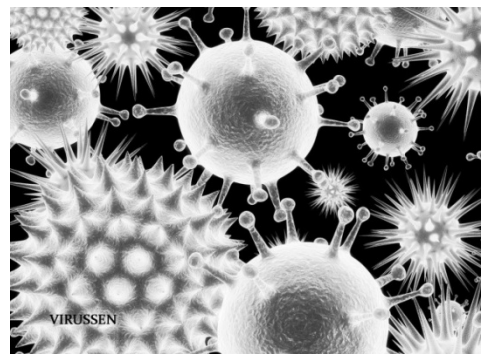
De bacterie als soort werd vroeger tot de planten gerekend, maar nu rekent men ze meer als een zelfstandige soort.

Een organisme dat geheel buiten alle soorten valt is het virus.

Het woord *viraal* betekent eigenlijk actief besmettelijk.

In de tijd van Anthony van Leeuwenhoek (bioloog, ontdekker van de microscoop 1632 - 1723) gaf men die naam ook aan bacteriën en dergelijke.

Omdat het virus ook actief besmettelijk is, heeft men dit organisme deze naam gegeven.

Het virus is geen leven zoals we het verder kennen.
Het wordt ook wel half-leven genoemd en heeft veel weg van een kristal
Virussen kunnen zich niet op een normale manier voortplanten, maar ze hebben daar een levende cel voor nodig.
Het virus besmet bijvoorbeeld een mens, het komt in de bloedbaan terecht, overleeft het afweermecanisme van de mens en komt in een cel in de longen terecht.
Dan gaat het deze cel aanzetten om van de celinhoud nieuwe virussen te maken.
Zo komen er steeds meer virussen, die cellen gaan aanvallen waarbij enzymen gebruikt worden, die giftig zijn voor de mens.
Op deze manier worden we ziek van een virus en er bestaan haast geen

geneesmiddelen tegen virusinfecties, behalve ons eigen immuunsysteem.
De virussen zijn zo klein, dat je ze met een (licht) microscoop niet kan zien. Alleen met een elektronen microscoop kan men ze zichtbaar maken. Men zegt wel eens dat het niet onmogelijk is dat virussen buitenaards zouden zijn, maar dat is niet bewezen.

Na dit vluchtig bezoek aan een wereld, die voor ons onzichtbaar is, kan je stellen dat dit een wereld is, zo groot in het kleine, dat we hier nog lang niet uitgekeken zijn.

P. Adriaanse

Open brief aan Fokko Abbas

Hierbij een reactie op het artikel “50 jaar Staelduinklitters”, vermeld in het blad Staeltje Natuur no.75 van januari 2014.

Ondergetekende was ook één van de meelopers van het eerste uur. Ik was herstellende van een bovenbeenbreuk, opgelopen bij een verkeersongeluk, en kreeg als nazorg al de nodige massagebehandelingen van Fokko. Ik woonde nog bij mijn ouders in het centrum van Maassluis. Fokko wist mij toen over te halen om ook mee te lopen in het Staelduinse Bos. Ik zou dan ergens langs de weg staan, op

de afgesproken plaats en tijd, en kon met hem meerijden in de Volkswagen Kever naar het bos. Inderdaad, zoals hij vermeldde in zijn verhaal, ging het altijd door, weer of geen weer. Zelfs met een pak sneeuw, weet ik me nog te herinneren.

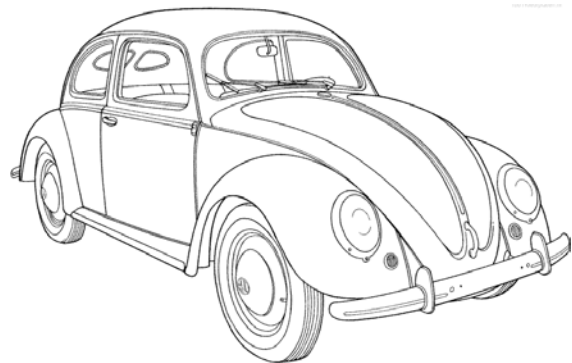
Het was voor mij zwaar afzien, zeker op het eind met de zogenaamde bunkerloop. Ik was het lopen niet zo gewend en ik wilde voor mijn leeftijd niet onder doen.

Het heeft bij mij veel indruk gemaakt, want het ligt nog vers in mijn geheugen.

Eind 1964 ben ik getrouwd en afgehaakt, doordat ik in Schiedam ging wonen, waar ik als bouwkundig opzichter in dienst was bij de gemeente.

Met onze kinderen hebben wij vaak een bezoek gebracht aan het bos.

Tenslotte wil ik Fokko bedanken voor het mee mogen doen met de trimclub en het meerijden naar het bos. Maar zeker ook bedanken, en misschien mag ik dat doen namens zeer velen, voor zijn inzet en behoud van het Staelduinse Bos en voor wat hij nog steeds doet voor de vereniging.

Gerard van Ardenne.

Paasspeurtocht 2014

Het was dit jaar een late Pasen, op 21 april maar liefst. De kans op mooi weer is natuurlijk niet te voorspellen, dus in de weken voor het Paasweekende werd er door de actieve vrijwilligers van onze vereniging fanatiek naar de weerberichten geluisterd. Aan het begin van de week zag het er zeer veelbelovend uit. Naarmate de week vorderde, werden de vooruitzichten steeds somberder. Tenslotte op de ochtend van tweede Paasdag luidde de verwachting dat het in de ochtend mooi zou zijn, aan het eind van de ochtend bewolkt zou raken met een periode regen en in de loop van de middag zou het dan weer opklaren. Het weer in Nederland houdt zich nogal eens niet aan de voorspellingen en deed dat op de 21ste ook niet. Dat wil zeggen de volgorde klopte wel, maar de tijd waarop het ging regenen was veel later dan wat de weerman had verteld. Gelukkig maar, want de eerste regendruppels vielen pas om 3 uur in de middag. De middagtemperatuur was aangenaam, niet te warm of te koud. Het was eigenlijk prima weer om in een bos iets te gaan doen.

De speurtocht werd al vroeg in de ochtend uitgezet in het bos. De plantjes stonden

om 10 uur ook al klaar voor de bezoekers en om half elf begon de kassa-ploeg met het inrichten van de kassa en de start. Pas om half twaalf zou er gestart worden. Tegen elf uur was het in de buurt van de start al behoorlijk druk, dus we hebben even gevraagd of de tocht al volledig was uitgezet. Toen dat het geval bleek, hebben we om net na elf uur de inschrijving gestart en konden de eerste deelnemers al op pad. Er werd een waarschuwing aan de andere vrijwilligers gegeven en de controleposten onderweg werden snel bemand.

Na die vroege start kwamen er voortdurend deelnemers langs en om twaalf uur waren er al ruim 350 deelnemers!!! Wellicht dat al deze mensen (of een deel ervan) ook naar het weerbericht hadden geluisterd en gedacht hebben dat vroeg beginnen zou kunnen betekenen, dat je ook droog zou blijven. Er kwamen veel bezoekers met de auto, maar ook veel mensen op de fiets, dus de parkeerdruckte was te overzien. Zeker ook omdat we het terrein van de firma Weterings konden gebruiken om auto's te stallen. Uiteindelijk hebben we de parkeerruimte langs de Papedijk, het terrein van de fa. Weterings en het vaste parkeerterrein vol gezet met auto's. Het parkeren van de auto's en de begeleiding van het verkeer op de Papedijk was in

goede handen. We hebben een groep verkeersregelaars, die elk jaar dit evenement begeleiden (zo heet dat in de ambtelijke wereld). Als er op de dijk wordt geparkeerd is de doorgang zo krap dat het verkeer maar één kant tegelijk op kan rijden. Het verkeer dat de andere kant op wil, moet dus een poosje wachten.

In het bos was het gezellig druk, iedereen had het enorm naar zijn (haar) zin en de stemming was prima. We kregen zelfs een aantal complimenten over de organisatie. Daar waren we trouwens zelf ook tevreden over. We gaan binnenkort nog eens even kijken of er dingen zijn, die beter/anders kunnen en die we dan in een volgend jaar kunnen toepassen.

De route liep langs allerlei bordjes met paasfiguren en bordjes met een nummer

De bordjes met paasfiguren moesten worden geteld en de vragen moesten worden beantwoord. Soms hadden de deelnemers wat meer moeite met de vragen en soms waren ze ook makkelijk. Onderweg waren twee stempelposten waar de kinderen een beker limonade kregen en een chocolade paaseitje. Op het deelnameformulier werd een stempel gezet, zodat duidelijk was dat de hele route was afgelegd.

Aan het eind van de dag begon het te regenen. Het was niet hard, maar je kon er wel behoorlijk nat van worden. Dat was trouwens ook de tijd dat de inschrijving sloot, dus de laatste deelnemers hebben de regen in het bos gehad. Daar duurt het altijd langer voordat de eerste druppels vallen, dus het was niet een groot probleem.

Bij de afsluiting bleek dat we zo'n 860 betalende deelnemers hebben ontvangen en dat iedereen het enorm naar de zin heeft gehad. Met alle ouders, grootouders enzovoorts er bij liepen er dus zo'n 1600 mensen de route. De laatste, die het overigens uitstekend naar de zin had was de penningmeester. De opbrengst was ruim voldoende en geeft ons weer wat extra financiële armslag.

Uit de reacties van het publiek bleek dat deze tocht erg op prijs wordt gesteld en dat brengt ons tot de afsluiting: "Op naar de 41ste Paaspeurtocht op de tweede Paasdag van 2015".

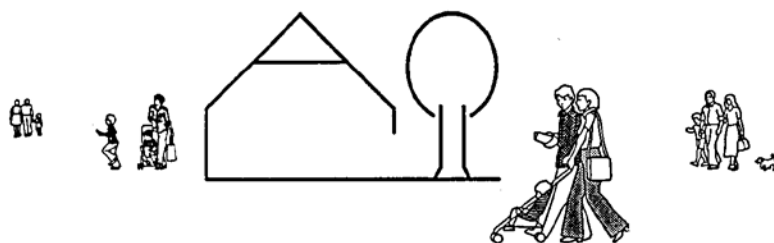
Gerrit Keizer

Lente

De knoppen staan op springen
Je hoort al vogels zingen
Een hommeltje komt haar holletje uit
Zeg, weet je wel wat dat beduidt?
De lente staat weer voor de deur
Met al zijn klanken, geur en kleur.

Bep Mast-Wennink

Bezoekersaantallen

11 januari	Nieuwjaarsbijeenkomst	45 personen
4 februari	De Hoeksteen uit Honselersdijk, excursie	22 kinderen en 6 leiding
9 februari	Publieksexcursie Knoppen	28 personen
12 maart	Boomfeestdag, Het Tweespan Zevensprong uit Maasdijk, groep 7/8	25 kinderen
14 maart	WNME-GPS tocht, De Wegwijzer uit 's-Gravenzande, groep 8	27 kinderen en leiding
18 maart	WNME-GPS tocht, Prins Willem Alexanderschool uit 's-Gravenzande, groep 8A en 8B	47 kinderen en 4 leiding
20 maart	KVG uit Naaldwijk, excursie en koffie drinken	24 personen
25 maart	WNME-GPS tocht, Jozefschool uit Hoek van Holland, groep 8A en 8B	42 kinderen en 4 leiding
28 maart	WNME-GPS tocht, Jozefschool uit Hoek van Holland, groep 7A en 7B/6	46 kinderen en 9 leiding
2 april	WNME voorjaarswandeling, Godfried Bomansschool uit 's-Gravenzande, groep 3	20 kinderen en 5 leiding
3 april	WNME voorjaarswandeling Montessorischool uit Naaldwijk, groep 4	18 kinderen en 5 leiding
4 april	WNME voorjaarswandeling, Het Tweespan Zevensprong uit Maasdijk, groep 4/5	28 kinderen en 6 leiding
8 april	WNME voorjaarswandeling, De Driekleur (Wilhelmina) uit 's-Gravenzande, groep 5	25 kinderen en 4 leiding
9 april	WNME voorjaarswandeling, Godfried Bomansschool uit 's-Gravenzande, groep 4	16 kinderen en 6 leiding
11 april	WNME-GPS tocht, Dalton Het Palet uit Poeldijk, groep 7A en 7B/6	21 kinderen en 3 leiding
11 april	WNME-GPS tocht, SVCS uit Naaldwijk, groep 5/6/7	4 kinderen en 1 leiding
11 april	WNME voorjaarswandeling, De Driekleur (Wilhelmina) uit 's-Gravenzande, groep 3	31 kinderen en 8 leiding
13 april	Publieksexcursie Vogels door Hans v.d. Meijs, Jaap Hoogeboom en Jaap Tromp	25 personen
13 April	Nivon groep afd. Gouda, excursie en koffie drinken	23 personen
16 april	WNME voorjaarswandeling, Prins Willem Alexanderschool uit 's-Gravenzande, groep 4b	26 kinderen en leiding
22 april	WNME voorjaarswandeling, De Wegwijzer uit 's-Gravenzande, groep 4	26 kinderen en leiding
22 april	Hoogheemraadschap Delfland en gemeente Westland, gezamenlijke meeting	25 personen
23 april	Haagse Hogeschool, teamdag	15 personen
6 mei	Hockeyvereniging Naaldwijk, klootschieten	20 personen
14 mei	WNME voorjaarswandeling, Joannesschool uit Naaldwijk, groep 3	30 kinderen en leiding

16 mei	WNME-GPS tocht, De Regenboog uit Naaldwijk, groep 8	28 kinderen en leiding
16 mei	WNME voorjaarswandeling, John F. Kennedyschool uit 's-Gravenzande, groep 4	22 kinderen en leiding
23 mei	WNME voorjaarswandeling, Prins Willem Alexanderschool uit 's-Gravenzande, groep 3b	24 kinderen en leiding
25 mei	Publieksexcursie Vogels door Hans v.d. Meijs, Jaap Hoogeboom en Jaap Tromp	20 personen
28 mei	WNME voorjaarswandeling, Jozefschool uit Hoek van Holland, groep 3A	33 kinderen en leiding
	Totaal	934 personen

U ziet dat het aandeel excursies vanuit het WNME fors is toegenomen. Het aantal excursies en het aantal bezoekers dat ons heeft bezocht zijn beide flink toegenomen ten opzichte van het eerste half jaar van 2013. Alles bij elkaar hebben we heel wat kinderen kennis laten maken met het bos en wat er allemaal in te beleven is.

Hieronder vindt u de bezoekersaantallen tijdens de gewone openingstijden van het centrum in de tweede helft van 2013.

Maanden 2013	Woensdag	Weekend	Totaal 2013	Totaal 2012
jan t/m juni	149	3813	3962	4341
juli	54	137	191	364
augustus	39	276	315	292
september	56	600	656	914
oktober	607	1098	1705	2151
november	0	372	372	775
december	50	434	484	425
Totalen	955	6730	7685	9262

Als we de totalen van de groepsbezoeken er bij tellen, komen we uit op een totaal aantal mensen dat ons centrum in 2013 heeft bezocht van 9388.

Goudvis gered!

Ik heb een goudvis het leven gered
 Een beetje geholpen door het net
 Dat over mijn vijver is aangebracht.
 Een reiger probeerde uit alle macht
 De vis door een maas van het net te pikken.
 Ik klopte op 't raam en zag het dier schrikken
 Op de garage bleef hij toen staan.
 Ik was inmiddels naar buiten gegaan.
 Toen vloog hij maar weg, uiteraard zonder vis
 Die nu al weer lekker aan 't zwemmen is.

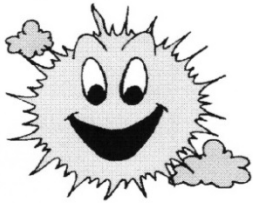

Bep Mast Wennink

Kinderpagina Staeltje

Zomer 2014

OP ONTDEKKING IN HET STAELDUINSE BOS

Het Staelduinse Bos is een gemengd bos. Dit betekent dat er loof- en naaldbomen zijn. In donkere naaldbossen leven niet zo veel dieren, maar in gemengde bossen wel.

Je ziet ze echter niet zo gemakkelijk en moet er altijd goed naar zoeken. Als je gaat zoeken in het bos, moet je wel een paar belangrijke regels gebruiken:

- Jaag geen dieren op en raak ze niet aan
- Toon respect voor alle dieren, groot, klein, jong of oud
- Stoer geen dieren in hun slaap of bij het broeden
- Ga voorzichtig met het bos om en neem je afval mee
- Eet geen bessen of vruchten die je niet kent
- Laat dierenpoep, kadavers (dode dieren) en takken in het bos

WAT KUN JE VINDEN IN HET BOS

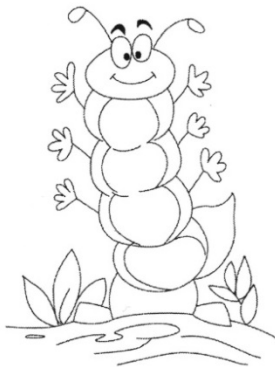
In de lente:

- Het gezang van de vogels die hun gebied afbakenen
- Een dicht tapijt van allerlei soorten bloemen en planten
- Spechten die kloppen op dode bomen voor een nieuw nest.
- Vlinders die op zoek zijn naar nectar
- Kikkerdril, padden en kikkers

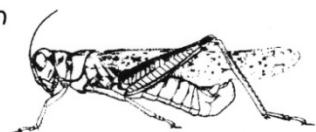
In de zomer:

- Vogels krijgen nieuwe veren, dus je vindt veertjes
- Bladeren die door rupsen zijn aangevreten
- Lege poppen en insecten
- Kleine dieren op de grond tussen de blaadjes
- 's Nachts jagen de vleermuizen en uilen

In de herfst

- Bessen en vruchten worden rijp
- De verkleurde bladeren vallen van de bomen
- Paddenstoelen en spinnen
- Egeltjes maken zich klaar voor de winter

GEVAREN IN HET BOS

Van maart tot oktober kunnen er teken in de struiken zitten.

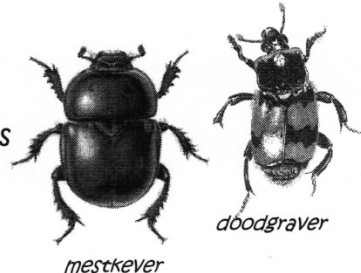
Als je er langs loopt, kunnen ze zich vastzuigen aan je huid.

Ze gaan het liefst op warme, vochtige plekjes zitten, bijvoorbeeld in je oksel, knieholte of achter je oren. De teek kan de ziekte van Lyme overbrengen. Laat je vader of moeder daarom altijd even je lichaam controleren nadat je in het bos bent geweest, want als je het beestje snel met een speciale tang verwijderd en het plekje ontsmet, is er niets aan de hand.

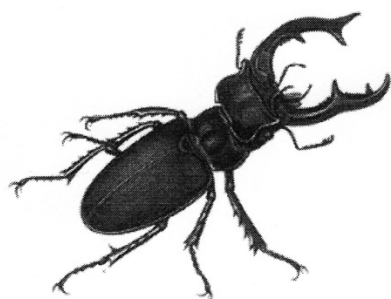
KLEINE DIEREN IN HET BOS

Vanaf het voorjaar tot het begin van de winter kun je kevers ontdekken als je in het bos loopt. De zwarte bosmestkever kun je bijna niet missen. Hij is één van de vuilnismannen van het bos. Hij ruimt de poep op.

De doodgraver ruimt de lichamen van dode dieren op.

Als er bijvoorbeeld een dode muis in het bos ligt, zijn ze er direct bij. Ze graven de aarde onder het kadaver weg en dit zakt dan steeds dieper weg, tot er niets meer van te zien is. Er blijft één paartje bij het dode dier achter en in een holletje naast het dode dier leggen ze ongeveer twintig eieren. Als de larven na vijf dagen uit het eitje komen, dan worden ze eerst door het vrouwtje gevoerd, maar al snel voeden ze zich met de begraven dode muis.

Eén van de grootste kevers in het bos is het vliegend hert. Je ziet deze kever vooral in eikenbossen in de avondschemering. De grote tangen gebruikt de kever alleen bij gevechten om het vrouwtje. Vliegende herten eten alleen het sap van de bomen. Ze krassen de boom open en likken het sap op. Je kunt ze overdag vaak vinden op een omgevallen eikenboom of stapels eikenhout.

Kleine dieren zijn interessant. Tussen de bladeren, het mos, de grassen, kruiden en bloemen wemelt het van deze kleine dieren met zes, acht of meer poten. Om ze te ontdekken moet je op de grond gaan zitten.

Met een loeppotje en een zoekkaart kun je dan ontdekken wat dit allemaal voor dieren zijn. Bij het bezoekerscentrum d' Oude Koestel zijn de potjes en kaarten te koop. Zet de dieren na je onderzoek wel snel en netjes terug, want ze houden er niet van om opgesloten te zitten en zijn het voer voor andere dieren.

Tip: Als je in het bos een vermolmd tak of een stuk boom vindt, dan moet je deze maar eens optillen..... Veel plezier gewenst op je ontdekkingsstocht!

Ada W.

Piekerpagina Staeltje

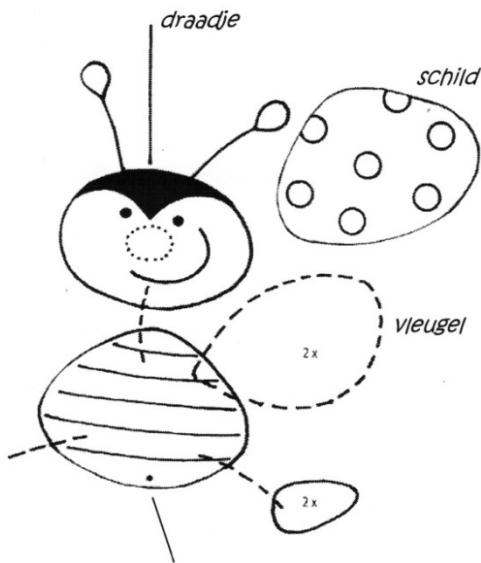
WOORDZOEKER

B	K	O	K	M	E	E	U	W	W
V	L	O	O	A	O	O	I	E	K
L	A	A	B	S	L	U	I	S	R
I	P	A	U	W	T	F	I	T	A
N	J	J	I	W	H	A	V	I	K
D	E	L	Z	E	B	B	A	E	E
E	S	A	E	Z	N	O	A	R	E
R	K	M	R	E	R	K	R	V	N
O	A	S	D	L	A	J	S	S	D
E	T	J	I	F	T	J	A	F	T

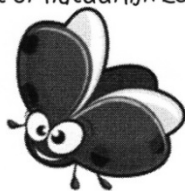
De negentien verborgen dieren zijn:

blauwborst	lam	tjiftjaf
bok	lapjeskat	vaars
buizerd	luis	vlinder
havik	ooi	vlo
kalf	pauw	wezel
kokmeeuw	rat	zebra
krakeend	stier	

KNUTSELKEVERTJE

Neem het kevertje over op dik wit karton en kleur het. Ook het schild kun je overnemen en een mooie kleur geven. Maak de vleugels van zijdevloei papier en kreuk ze een beetje. Plak ze vast tussen buik en schild. Tot slot kun je nog een gekleurde neus en voetjes maken van papier of vilt. Succes en ... je kunt er natuurlijk zoveel maken als je wilt.

Er blijven dertien letters over.

Zet ze achter elkaar en je vind een dier dat hier niet vandaan komt.

BEEËSTENBOEL

In dit rooster mogen negen woorden van dieren komen. In de vakjes met sterretje vind je de naam van een tiende dier.

		k	t	*	i	s			
o	*		f		n	t			
n	*	u		h			r	n	
		c	h		*	g	a	a	
		a	n	g		*	o	e	
d		o	*	e	d			i	s
l	*	i	p	a			d		
		h	*		p	a	n		e
*	c	h			d	p	a		

De vos..
kleuren
of liever
natekenen?
Ga je gang...
en veel
plezier!
Ada W.

Het Staelduinse Bos en de WNME

We hebben dit voorjaar een druk programma gehad, enerzijds 11 GPS-tochten voor de basisschoolleerlingen van groep 7-8, anderzijds 14 voorjaarsexcursies voor de groepen 3, 4, (evt. 5)

Allereerst de GPS tochten

Vorig jaar heeft Westlandse Natuur- en Milieu Educatie een GPS-tocht voor het Staelduinse Bos laten ontwikkelen. Deze spannende en leerzame tocht is bedoeld voor de basisschoolleerlingen uit de groepen 7 en 8. Met behulp van een GPS-apparaat kunnen kinderen in kleine groepjes in het bos op avontuur gaan en op zoek naar de boomhelden en 'Superboom'. Deze tocht is zo ontwikkeld, dat de kinderen op een interactieve wijze kennismaken met- en leren over de bomen en de natuur. Het is een virtuele zoektocht in de echte natuur. De uitvoering van de tochten wordt begeleid door een 6-tal vrienden van het Staelduinse Bos.

Aangezien op de dag zelf de tijd zal ontbreken om alles aan de kinderen uit te leggen hebben we, alvorens van start te gaan, de leerkrachten van alle reeds ingeschreven scholen uitgenodigd voor een verplichte introductie. Daarvoor hadden we een woensdagmiddag en een dinsdagmiddag gepland. Op deze middag hebben we aangegeven wat de bedoeling is van de tocht, tevens de regels besproken en uiteindelijk een stukje van de route afgelegd. De onderwijzers hebben de instructie op papier meegekregen, met het verzoek alles in de klas voor te bereiden, de groepen in te delen en het nummer van de te lopen route (5 routes) aan de groep mee te delen.

De GPS-apparaten moeten worden gekalibreerd, voordat de groepen er mee op stap kunnen. Dat betekent dat de horizontale en verticale instellingen goed moeten worden ingesteld. In eerste instantie viel het 'kalibreren' van de apparaten niet mee, zodat we hiervoor

een uur hadden gepland. Na verloop van tijd, door ervaring handig geworden, lukt het steeds beter. Ons 'werk' bestaat verder uit de ontvangst van de groepen, het uitgeven van de apparaten, het op weg helpen van de groepen en na afloop weer innemen van de apparaten. Afhankelijk van de school gaan de kinderen met hun groepje alleen het bos in, soms met een ouder.

Na de tochten kwamen de kinderen enthousiast terug, soms hadden ze meer tijd nodig dan afgesproken, maar gelukkig is niemand echt verdwaald en konden ze, een ervaring rijker, op tijd naar school terugkeren.

Gezien het succes, denken wij hiermee in het najaar door te kunnen gaan.

Dan de voorjaarsexcursies:

Hoe leuk kan het zijn, anderhalf uur achter een gids door het bos lopen en allerlei vragen beantwoorden en opdrachten uitvoeren? Maar leerzaam is het wel en leuk ook blijktbaar, want twee scholen die in de herfst zijn geweest bij de najaarsexcursie kwamen ook dit voorjaar terug met dezelfde groepen.

Het begint bij de ontvangst in d'Oude Koestal met een welkomstwoordje en in het kort een stukje geschiedenis. Daarna gaan we naar buiten, al dan niet getooid met een opdracht of vraag. Al snel komt de eerste opdracht aan bod en staan we met elkaar te dansen om de regenwormen boven de grond te krijgen. We gaan de hoogte van een boom meten, maar eerst maar eens schatten hoe hoog de boom is.

Heel leuk is het om eens te kijken onder een stukje schors van een stammetje naast het pad, kijken naar de kleine diertjes in het bos of met een zoekkaart uitzoeken hoe de berrplantjes heten. Een stiltemoment om enkele minuten naar de geluiden van het bos te luisteren en de vogels te horen. Enkele meters doodstil op je tenen langs een bunker met (misschien) vleermuizen lopen: het zijn immers nachtdieren en we willen ze toch niet wakker maken. En dan zien we ineens paddenstoelen op een liggende boomstam. Sommigen weten te vertellen dat het elfenbankjes zijn en dat klopt ook, het zijn ruige elfenbankjes. Ook de vraag hoe dik een boom is, komt aan de orde,

dus even kijken hoeveel kinderen er nodig zijn om de boom te omarmen en daarna de opdracht om de dikte (omtrek) te meten met touwtjes van 50 centimeter; samenwerken dus.

En als de wethouder van onderwijs en een andere keer de coördinator van de WNME op ons verzoek een keer meelopen en ervaren hoe leerzaam deze excursies voor de kinderen zijn, dan kunnen wij met vertrouwen in de herfst weer doorgaan.

Henk Trompetter

Hieronder en op de volgende bladzijde staan een paar reacties van de kinderen naar aanleiding van de GPS tochten.

GPS-tocht

We gingen vrijdag 11/4 in de auto naar het staelduinse bos.

Eerst gingen we naar de oude koestal.

Toen werden we in groepjes gedeeld.

Bartek en ik waren een groepje.

Wij kregen een GPS.

Tijdens de tocht moesten we boomhelden vinden.

Wij hebben als eerst de tocht volbracht.

Cane, Jonathan en Samir liepen uiteindelijk met ons mee.

Het was heel leuk.

Twan

De GPS-tocht

We gingen met 6-7-8 naar de GPS-tocht. En iedereen had er zin in.

We moesten allemaal onze oude kleren aan. En onze telefoons meenemen. Toen gingen we weg ik, Mette, Bartek en Twan zaten bij Marco de vader van Mette in de auto naar het Staelduinse Bos. Toen we daar kwamen moest iedereen in z'n groepje gaan staan. Ik zat met Mette en Quiana in het groepje. Daarna liepen we een klein stukje naar het vertrekpunt. Toen kregen we instructie over de GPS apparaten en kreeg iemand van het groepje een apparaat en moest die om z'n nek doen. Daarna vertrokken drie groepjes en 5 minuten later vertrokken de drie andere drie groepjes. Er was ook nog een ander groepje van een andere school. Toen moesten Quiana, Mette en ik op cijfer 1 drukken de rest moest op een ander cijfer drukken anders hadden we dezelfde route. Op het begin hadden Cane, Jonathan en Carlos dezelfde route als ons dat was wel vervelend. Maar later niet meer. Op het apparaat stond boven in het hoekje een pijl die moest je volgen. Daar naast stonden de meters en toen vertrokken we. Steeds als je zoveel meter had gelopen kreeg je een grappig geluidje en een verhaal. Als je dat verhaal gelezen had kreeg je een opdracht. Aan het einde was het een beetje raar. Want we moesten van een hele steile helling naar beneden lopen. Bijna iedereen viel. En toen waren we weer bij het vertrek punt. En we gingen naar huis jammer genoeg.

JASMIJN

GPS Tocht

Ik vond het heel leuk met ons groepje.

We gingen samen kletsen en foto's maken.

De apparaatje die we kregen was beetje irritant.

Want het pijltje gaat heen en weer. en toen we even later weer verder gingen lopen was Dominique aan de beurt om met de gps te lopen maar ze tikte teveel en toen viel hij uit toen kwamen we gelukkig de juf tegen en toen ging hij weer aan.

Dit is mijn gps tocht

Gemaakt door Rachid

De gps speurtocht

Op vrijdag 11 april gingen we in 's-Gravenzande de gps speurtocht doen. We moesten allemaal opdrachten doen. We moesten de gps om je nek doen met de keykord eraan. De gps werkten als volgt. Op de gps zat een pijltje dat precies naar je doel wijst. Je moest soms omlopen omdat je niet van je paadje af mocht lopen. Op de gps stond op de teller ook hoeveel meter je moest lopen. Als je bij je doel aangekomen bent dan maakt de gps een geluidje, dat betekent dat je een opdracht moest doen op de gps. Als je je vraag fout had beantwoord dan moest je het opnieuw proberen, of je moest eerst naar een andere opdracht toe voordat je weer mocht terugkeren naar je vorige opdracht. We hadden natuurlijk niet allemaal een gps mobieltje, dus zaten we in kleine groepjes van drie mensen. Ik zat bij Fleur en Joris in het groepje. De groepjes moesten allemaal om half twaalf terug zijn en veel groepjes waren goed op tijd terug, maar sommige groepjes niet bijvoorbeeld mijn groepje.

We moesten nog een paar opdrachten en het was al tijd om terug naar de verzamel plek te gaan. Het eerste wat we deden was van het paadje af gaan wat niet zo slim was. Uiteindelijk kwamen nog een paar kinderen van onze klas tegen en die zochten de weg ook terug naar de verzamelplek. We kwamen uiteindelijk bij een weilandje met prikkeldraad eromheen totdat we herrinderde dat de mensen van het staelduinse bos zijden dat als je bij een hek van prikkeldraad was dat je daar dan een pad terug moest vinden, en uiteindelijk vonden we de weg terug naar de verzamelplek en was er al weer een kwartier voorbij.

Door: Sahil

Landschappen

Nederland kent een veelheid aan verschillende landschappen. Denk maar aan het Groene Hart (een veenweidelandschap), Zuid-Limburg (een heuvellandschap), de Veluwe (een boslandschap) en de duinstrook langs de kust (een duinenlandschap). Al deze landschappen zijn niet echt natuurlijk; in alle landschappen heeft de mens een aardige inbreng gehad. Oernatuur bestaat er eigenlijk niet meer in ons land.

Rivierenlandschap

In de tijd, voordat de mens hier zijn invloed liet gelden, was Nederland eigenlijk één grote rivierdelta, waar Maas en Rijn ongehinderd hun gang konden gaan. Al het materiaal, dat werd meegevoerd van meer stroomopwaarts, werd hier neergelegd en eventueel later verplaatst of opgeruimd. De rivieren verplaatsten zich regelmatig en overal werd er in de loop van de tijd een enorme hoeveelheid grind, zand en klei neergelegd.

In de ijstijden moesten de rivieren een meer westelijke koers volgen en dat vinden we nu nog terug in de loop van de Rijn en de Maas in ons land.

In de laatste 1000 jaar heeft de mens de rivieren beteugeld, de loop van de rivieren werd vastgelegd door het opwerpen van dijken. Dat begon met het aanleggen van lage wallen, zomerdijken, die er voor moesten zorgen dat in de zomer het land niet onderliep. Hierdoor kon het vee er grazen en kon er gehooid worden. Later werden er hogere dijken aangelegd, die er voor zorgden dat in de lente, tijdens perioden met een hoge waterstand, de landerijen niet overstromden. Deze dijken

waren niet zo sterk als de huidige en ze braken nog wel eens door, bijvoorbeeld door de werking van kruierend ijs. Het water stroomde dan met enorme kracht het land achter de dijk in en liet vaak een diep gat achter. Aan het eind van de overstroming werd het gat gedicht door een nieuwe dijk neer te leggen. Het diepe stroomgat lag vaak aan de binnenzijde van de dijk. Deze oude stroomgaten zijn nu nog overal te vinden (wielen).

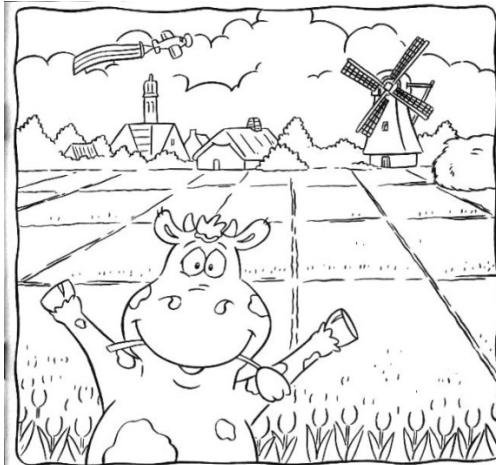

Langs de rivieren werd lange tijd materiaal uit de bergen neergelegd. Dat was vaak bijzonder vruchtbaar. Lange tijd werden de wat hoger gelegen stukken land gebruikt als akkers en later als boomgaarden. Een voorbeeld daarvan kun je vinden in de Betuwe.

Lager gelegen gebieden waren niet zo geschikt voor landbouw, doordat de bodem daar erg nat is. Bovendien zijn dat vaak kleigronden en klei is een vervelend materiaal om te bewerken voor boeren. Als het nat is, kun je er diep in wegzakken en als het droog is, wordt het soms zo hard als steen. Deze lagere gebieden werden gebruikt als grasland, hooiland, maar ook voor wilgengrienden. Door de betere bemaling van de lager gelegen gebieden daalde de grondwaterstand daar en kon er wat makkelijker landbouw plaatsvinden.

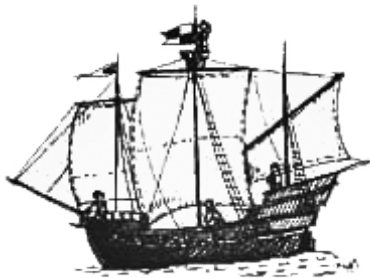
Op plaatsen, waar de klei werd bedekt door een laagje zand, daar neergelegd bij een overstroming, kon er ook tuinbouw worden gedaan.

Al deze dingen bij elkaar genomen zorgden er voor dat ons rivierenlandschap een vruchtbaar stuk land was, waar de opbrengst voldoende was om een goed bestaan op te baseren.

Rivieren zijn handig om grotere hoeveelheden goederen langs te transporteren; zeker in de tijd dat wegen niet zo goed waren als nu en dat de snelheid van vervoer ook een stuk lager lag. Hierdoor ontstonden er langs de rivieren dorpen en steden, waar visserij, handel en industrie ontstond. Lange tijd was de scheepsbouw langs de rivieren een belangrijke bezigheid.

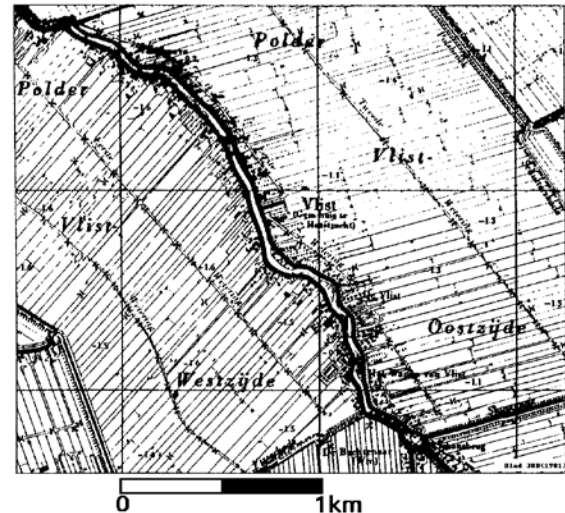
In de gebieden, waar klei makkelijk te winnen was, ontstond de baksteen – industrie, die dus gebruik maakte van de klei, die in de nabije omgeving te vinden was. Langs de rivieren wordt ook zand gewonnen, dat voor verschillende doeleinden wordt gebruikt: om op te hogen, als vormzand voor ijzergieterijen en ook om beton te maken.

In vroeger tijden vond er nog wel eens wat duinvorming plaats langs een rivier. Het Staelduinse Bos is daar één van de nog zichtbare voorbeelden van. In sommige polders vind je nog heuveltjes, 'donken'

genoemd. Dit zijn oude rivierduintjes, die inmiddels niet meer bij de rivier liggen.

Veenlandschap

In het westen van Nederland vind je uitgebreide veenlandschappen. Ze zijn nu te herkennen aan de sloten, die de kenmerkende weilanden doorkruisen. De sloten moeten voor een goede afwatering zorgen, zodat de weilanden niet voortdurend onder water staan

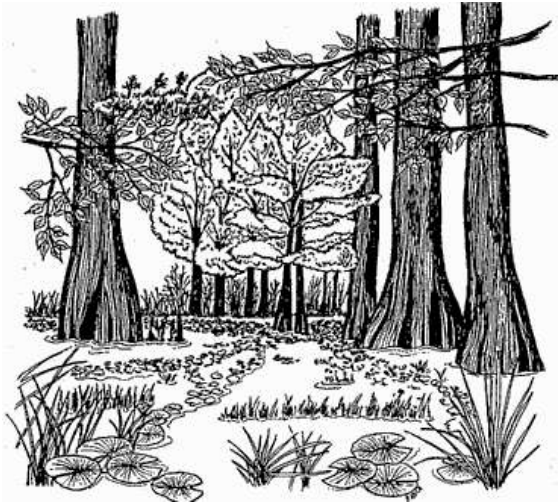
Veen ontstaat doordat plantenresten lange tijd onder water liggen. Het veenwater is zuur, omdat er bij de afbraak van deze plantenresten humuszuur vrijkomt. In een zuur milieu voelen schimmels en bacteriën zich niet goed thuis. Hierdoor gaat het rottingsproces heel langzaam. Elk jaar wordt de laag aangevuld met nieuw plantenmateriaal, zodat de veenlaag steeds dikker wordt. Diep onder het oppervlak kan het afbraakproces zelfs helemaal stilvallen.

In de laagveengebieden in het westen zorgde kwelwater (grondwater dat aan de oppervlakte komt) voor het vochtige milieu. In grondwater zitten veel voedingsstoffen, zodat laagveengebieden vaak een rijke flora kennen. In het verleden zag je op laagveengebieden moerasbossen.

Veengebieden in het westen van ons land zijn ontstaan achter de strandwallen (duinen), waar zich in de laaggelegen stukken moerassen vormden. Deze kregen hun zoete water uit de rivieren, die er langs of doorheen stroomden. In de moerassen kwamen moerasbossen voor

en daaruit werd het veen gevormd. Dit veen is gevormd uit de resten van verschillende planten, zoals biezen, riet en zelfs elzen.

De meeste veenmoerassen groeiden tot aan de middeleeuwen toe. Op deze wijze werden dikke veenpakketten gevormd, tot wel 10 meter dikte. Vanaf de elfde eeuw kwamen de ontginningen op gang. De plaatsen, waar dat is gebeurd zijn gemakkelijk te herkennen aan de rechte sloten, de rechte kavels en de rechte paden. De sloten waren voor het ontwateren en de paden om het veen (de turf) af te voeren. Hierdoor ontstonden in de loop van de tijd uitgebreide plassengebieden, zoals de Vinkeveense plassen of de Loosdrechtse plassen. Er werd echter niet alleen turf gewonnen, maar het veenland werd ook ontgonnen voor landbouw en veeteelt.

Door de ontwatering kwam een deel van het veen boven water te liggen en begon daar te rotten. Het veen werd minder. Dat heet inklinken. Waar het land eerst redelijk droog was en dus geschikt voor akkerbouw, werd het steeds natter en

vervolgens kon het alleen als weidegebied worden gebruikt. Het land klonk steeds verder in en na verloop van tijd moesten er dijken omheen worden gelegd en moest het land drooggemalen worden om er nog iets mee te kunnen.

In deze tijd kennen we nog altijd de veenweidegebieden. In de omgeving hoort een groot gedeelte van Midden-Delfland daartoe, maar ook de Alblasserwaard en de Krimpenerwaard. Dit zijn nu uitgestrekte gebieden, waar nog altijd veel veeteelt te vinden is en in de zomer de koeien het landschap invullen.

Duinlandschap

Op verschillende plaatsen in Nederland kun je duinlandschappen vinden. De meest bekende zijn de duinen langs de kust, maar ook langs de rivieren kun je op sommige plaatsen duinen vinden. Het Staelduinse Bos ligt op een paar rivierduinen.

Bij het landschap van de zeeduinen wordt bijvoorbeeld ook het strand gerekend en de zandplaten voor de kust. Deze leveren het zand, waaruit de duinen zijn en nog steeds worden gevormd.

De zandplaten voor de kust zijn open zandvlakten, die regelmatig onder water verdwijnen.

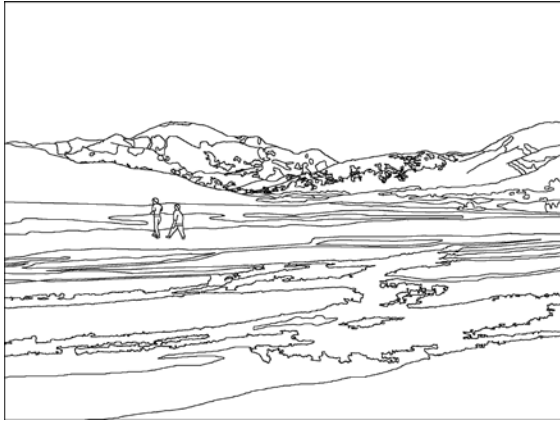
De scheiding tussen zee en land is het strand. Het strand bevat de voorraad zand, waaruit de duinen worden gevormd. Als de wind vanuit de zeezijde komt, wordt het zand van het strand naar de duinen verplaatst en voegt wat volume aan de duinen toe.

Langs het strand vind je de jonge duinen. Deze jonge duinen zijn nog in ontwikkeling, omdat de wind steeds nieuw zand aanvoert.

De duinen die het dichtst bij de zee liggen heten de zeereep. Deze vormt de kustverdediging. De duinen van de zeereep zijn beplant met helmgras, een zoutminnende plant met wortels, die het duinzand stevig vasthouden. Hierdoor krijgt het duin zijn stevigheid.

Als je wat verder naar het land gaat, worden de duinen ouder en komt er ook meer bos als begroeiing.

Tussen de hogere duintoppen vind je vaak diepe dalen, waar de wind het zand heeft weggevoerd.

Nog weer verder landinwaarts vind je de oude duinen. Deze liggen tot enkele kilometers van de zee. Doordat deze duinen hoger waren dan de omgeving, waren ze voor de prehistorische mens uitstekende woonplaatsen.

De oude duinen waren vroeger dicht begroeid met bossen, maar in de periode tussen de jaren 800 en 1100 werden deze allemaal gekapt. Rond 1400 werden de veengebieden in de duinen ontgonnen voor turfwinning. In de 17^e eeuw werden de duinvalleien ontgonnen voor de akkerbouw, maar dat was moeilijk vol te houden door de voortdurende zandverstuivingen.

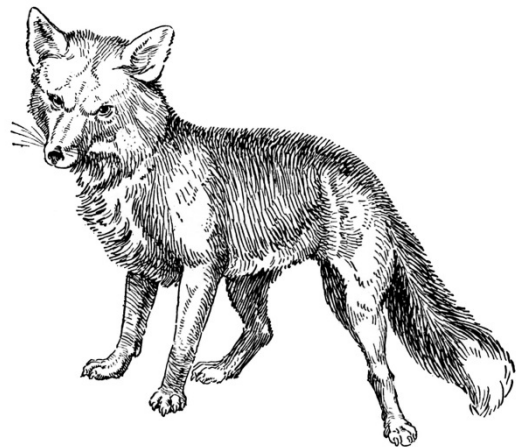
Sinds de middeleeuwen werd er zand afgegraven en sinds de 17^e en 18^e eeuw zijn de oude duinen grotendeels geheel afgegraven en resteren nu nog de "geestgronden" waar de bloembollenteelt plaatsvindt.

De duinen blijken een uitstekende plaats te zijn voor het winnen van schoon drinkwater. In de 19^e eeuw werd er zo veel drinkwater gewonnen dat de grondwaterstand sterk daalde en er verzilting optrad. Later werd er rivierwater naar toe gebracht en dat zorgde er voor dat het grondwaterpeil weer op niveau kwam en de drinkwatervoorziening veilig werd gesteld. In die gebieden vind je nu natte duinvalleien, meertjes en soms (zoals bij de Amsterdamse waterleidingduinen) een uitgebreid netwerk van waterlopen.

Stedelijk landschap

In de modernere tijd is er een soort landschap bijgekomen: het stedelijk landschap. Dat landschap heeft in een relatief korte tijd een enorme evolutie meegemaakt. In het begin van de vorige eeuw waren het niet al te brede straten met veel dicht opeen gepakte bebouwing. Na de tweede Wereldoorlog werd de opzet van de bebouwing wat ruimer, er kwam meer groen tussen de huizen en vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw ontstond er op sommige delen van dit landschap een gebied met veel groen, in de vorm van tuinen en tuintjes tussen de huizen. Ook werd er meer aandacht besteed aan het aanleggen van groenvoorzieningen in de openbare ruimte. Dat gaf een opening voor vogelsoorten, die dit nieuwe groen opgewekt koloniseerden. Voorbeelden daarvan zijn de merel en de mezen. De stedelijke gebieden zijn in het westen van ons land uitgebreid en hebben aaneengesloten oppervlakten van vele vierkante kilometers. Denk maar aan Rotterdam, dat is samengegroeid met Schiedam en Vlaardingen. De overgang tussen de diverse plaatsen is amper meer waar te nemen. We zien steeds vaker dat de natuur niet alleen een stapje terug doet, maar soms ook de stedelijke gebieden herovert. Een goed voorbeeld hiervan is de vos, die steeds vaker wordt gesignaleerd in de steden en blijkbaar uitstekend in staat is daar te overleven.

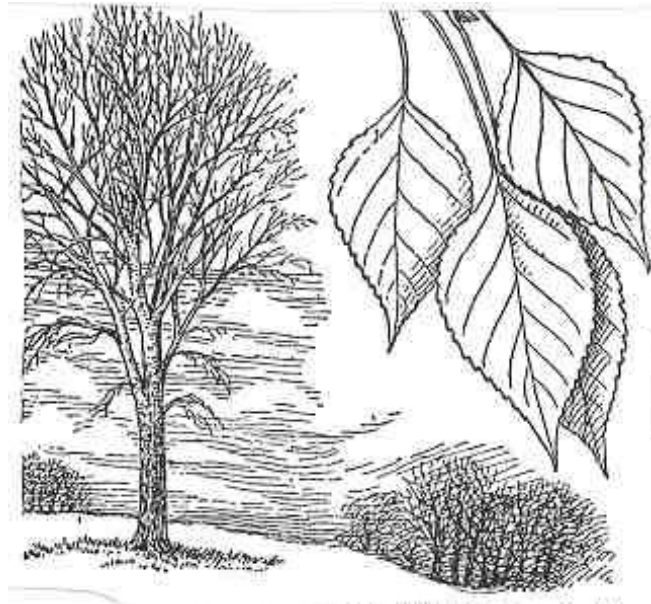
Gerrit Keizer

Herinnering aan Holland

Denkend aan Holland
zie ik breede rivieren
traag door oneindig
laagland gaan,
rijen ondenkbaar
ijle populieren
als hoge pluimen
aan den einder staan;
en in de geweldige
ruimte verzonken
de boerderijen
verspreid door het land,
boomgroepen, dorpen,
geknotte torens,
kerken en olmen
in een grootsch verband.
De lucht hangt er laag
en de zon wordt er langzaam
in grijze veelkleurige
dampen gesmoord,
en in alle gewesten
wordt de stem van het water
met zijn eeuwige rampen
gevreest en gehoord.

Hendrik Marsman

Het gedicht “Herinnering aan Holland” is voor het eerst gepubliceerd in 1936. Marsman schreef dit realistische gedicht tijdens zijn verblijf aan de Middellandse Zee. Het gedicht beschrijft het Nederlandse landschap en de Nederlandse strijd tegen het water. Het is een van de bekendste Nederlandse gedichten en werd in 2000 gekozen tot 'Gedicht van de Eeuw' in Nederland. (bron: Wikipedia)

Herinnering aan Staelduinen 1955

Mijn oudere zus Louise was begin augustus in de Koestal. Bij het zien van de foto's van de bunkers kwamen er wat herinneringen bij haar naar boven, uit halfweg de jaren '50. Toen was het bos een vakantieplek voor haar. Ons gezin woonde destijds in Huissen, onder Arnhem, en had geen binding met het Westland. Ik vond haar verhaal interessant en vroeg haar om deze op te schrijven,

dan komt dit stukje historie ook voor anderen beschikbaar. Het geeft een ander gezicht aan de recreatie in het bos. Bij het lezen van het verhaal mag niet vergeten worden dat 10 jaar na de oorlog, luxe ongewoon was en dat er geïmproviseerd moest worden.

Gerard Helmich

Vakantie in het Staelduinse Bos.

Laatst bezocht ik het bezoekerscentrum van het landgoed Staelduin. Herinneringen aan bijna 60 jaar geleden borrelden omhoog. In de zomer van 1955, ik was toen 15 jaar, mocht ik naar dit kindersomerkamp. Daar heb ik fijne weken gehad! Om op dit, toen particuliere, terrein te komen moest je door een grote imposante poort. Via een lange oprijlaan, omzoomd door grote bomen, bereikte je de vakantie-plek: een stevige bunker en een woonhuis.

We waren met ongeveer 20 kinderen van 6 tot 16 jaar. In die bunker sliepen we, op strozakken? [ik weet het niet meer]. Wassen met koud water aan een soort van trog, allemaal naast elkaar. De grote kinderen moesten de kleintjes helpen. Het was augustus en dus leefden we veel buiten. Eten aan grote tafels, allerlei borden, grote pannen. De kleintjes kregen zelfs een slabbetje om. Natuurlijk moesten we ook corvee doen.

Overdag gingen we op de fiets naar de duinen en het strand om te spelen en te zwemmen. Grote trommel boterhammen mee en ik denk melk en water voor de dorst.

De leidster van deze groep kinderen was Cecile Veraart. Ze was duidelijk aanwezig, al was het maar omdat ze een witte verpleegstersschort droeg. Zij was hartelijk en zorgzaam. We fietsten rond door dat mooie bos en hielden speurtochten in het halfduister. Ik ben daar enkele jaren naar toe geweest.

Het vakantieverblijf is in 1957 gemoderniseerd met meer comfort. Het bestond toen uit een vakantiehuis "de Houtduif" en een grote militaire tent. Die tent diende 's nachts als slaappleaats voor jongens en overdag als het regende om in te spelen en te eten. Er was toch enige bekendheid, want in 1957 heeft het tijdschrift "de Margriet" een reportage gemaakt en foto's genomen. Als ik terugdenk aan die tijd besef ik dat we op een prachtige plek vakantie hielden, al was het wel wat spartaans. Ik heb er heel goede herinneringen aan.

Louise Helder-Helmich
Arnhem,
25-8-2013

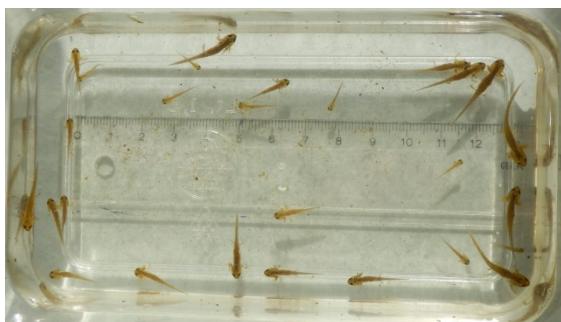

Salamanders

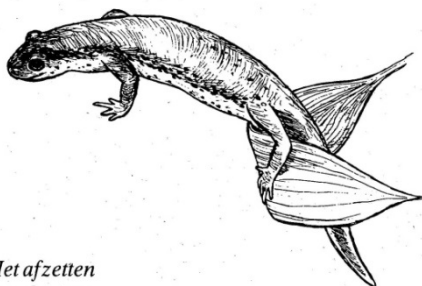
In onze tuin hebben wij een vijver. Daar leven verschillende dieren in. Zo hadden we een tijdje vissen er in rondzwemmen, maar sinds een hengelactie van een reiger of een kat zijn in dit biotoopje de vissen (tijdelijk) uitgestorven.

Een veel voorkomende soort in deze vijver zijn de slakken, poelslakken en posthoornslakken.

Deze slakken zijn zeer talrijk, om maar even in biologentaal te spreken. Zo talrijk dat we een behoorlijk aantal exemplaren hebben verhuisd naar het water van de singel, waar ze waarschijnlijk ook ooit uit afkomstig waren. We hebben een hele tijd bruine kikkers als vaste inwoners gehad, die onze vijver als paar- en legplaats gebruikten. Dit jaar was het wat stiller dan gewoonlijk en hebben we geen kikkerdril gevonden.

Wat wel erg aardig is, is de groeiende populatie salamanders in dit plasje water. Er worden aan de aanwezige waterplanten eieren afgezet en de eerste jonge salamandertjes zijn alweer waargenomen. We hebben zelfs enkele (millimetergrote) exemplaren in een mini-aquarium in de keuken staan. Deze salamanders vallen nu in de categorie huis- tuin en keukendieren.

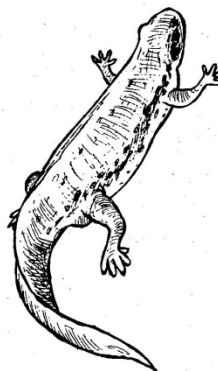

Het afzetten van de eieren

Nou willen wij graag iets meer over onze huisdieren weten, dus we zochten eens wat documentatie op. Salamanders horen tot de amfibieën. Amfibieën zijn voor een groot deel afhankelijk van water. Zeker de voorplanting speelt zich grotendeels in het water af. Amfibieën zetten eitjes af in het water. Na een poosje komen de eitjes uit en komen daar salamanderlarfjes tevoorschijn (salamandervisjes). Na een tijd zo te hebben rondgezwommen en natuurlijk fors te zijn gegroeid, ondergaan ze een gedaantewisseling. De uitwendige kieuwen verdwijnen en worden vervangen door longen. Nu kunnen de jonge salamanders het land op.

Salamanders, die in het water leven, moeten regelmatig naar de oppervlakte komen om lucht te happen. Ze kunnen wel een heel klein beetje zuurstof uit het water halen, maar dat is lang niet voldoende als ze actief zijn.

Als ze zwemmen, bewegen ze door met hun staart te zwiepen. De pootjes doen niet mee, die hangen passief naar achteren

Baltsgedrag van kleine watersalamander

Salamanders baltzen voor de paring. In de paartijd hebben de mannetjes een "bruiloftskleed", een gevlekte buik, waardoor ze mooier zijn en goed herkenbaar voor de vrouwtjes. De paardans (het baltzen) kan soms dagen lang duren. Bij de kleine watersalamander, die het meest voorkomt, gebeurt dat baltzen door met de staart te wapperen. Als het vrouwtje het mannetje volgt, zet hij een zaadpakketje af op de bodem of op een steen. Als het vrouwtje er overheen zwemt, neemt ze het zaadpakketje op en dan vindt de bevruchting plaats. De

bevruchte eitjes worden afgezet tussen de blaadjes van waterplanten. Het vrouwtje vouwt de blaadjes van de waterplant om het eitje heen en dat vormt een prima bescherming tegen allerlei rovers. Het duurt tussen 3 en 5 minuten om 1 eitje te leggen en vast te plakken. Een vrouwtje legt een paar honderd eitjes, dus het is nogal een tijdrovende klus. De hele maand april worden er eitjes afgezet.

De eitjes zijn klein. Bij de watersalamander zo'n 1,5 mm. Na een paar weken komt er een larfje uit het ei. Dat larfje is heel klein en erg moeilijk te zien, omdat het heel licht van kleur is, bijna doorzichtig. Het larfje heeft duidelijke kieuwen achter zijn kop en er zitten al voorpootjes aan. Na enkele dagen komen de achterpootjes tevoorschijn.

In de tweede zomer vindt de gedaanteverwisseling plaats. De kieuwen verschrompelen, de salamandervisjes gaan hun poten gebruiken om te lopen en de longen gaan functioneren. Als het zover is, willen ze ook naar het land. Salamanders zijn vleeseters. In het begin eten ze heel kleine organismen, later gaan ze over op watervlooien.

De kleine watersalamander wordt ongeveer 10 cm groot, de mannetjes worden ca. 0,5 cm. groter dan de vrouwtjes. Deze soort kun je in heel Nederland vinden in ondiepe, onbeschaduwde, rijk begroeide poelen.

Het leven van een salamander is niet zonder gevaren. De larven zijn een prooi voor waterkevers, libellenlarven en vissen.

Voor volwassen dieren zijn reigerachtigen de grootste vijand, maar ook egels en ratten zijn er niet vies van. Als ze eenmaal gevangen zijn, kunnen ze zich nauwelijks verweren. Ze zijn echter behoorlijk goed gecamoufleerd, zodat ze in hun leefomgeving nauwelijks opvallen. In onze tuin kruipen ze onder stenen of onder sneeiafval. Salamanders zijn voornamelijk in de nacht actief, zodat je ze zelden zult zien. Ze overwinteren op het land in holletjes in de grond. In zo'n holletje zitten er één of een paar. Na de winter, vaak in maart trekken ze weer naar het water, en daarbij verandert de staart een beetje van vorm, zodat hij meer geschikt is om mee te zwemmen. Ook de bek wordt wat groter, waardoor hij makkelijker zijn prooien kan vangen. Het eerste wat ze doen, als ze in het water zijn aangekomen, is vervellen. Dat herhaalt zich een paar keer en de hele cyclus van het voorgaande jaar gaat zich weer herhalen.

Gerrit Keizer

Activiteitenprogramma 2014

april t/m september	Expositie	"Herinnering aan Holland" Foto's bij het gedicht van Marsman Hierbij draait de film "De Nieuwe Palmboom", over een molen in Schiedam
zaterdag 5 juli	14:00	Staelduindag (Jaarvergadering)
zaterdag 19 juli	14:00	ZHL Vlinderexcursie **)
zaterdag 16 augustus	14:00	ZHL Vlinderexcursie **)
zondag 28 september	14:00	Publieksexcursie "Herfstwandeling" *)
zondag 21 december	13:30 14:00-15:30	Publieksexcursie "Midwinterwandeling" *) Midwinterhoornblazen

*) Alle excursies starten vanaf d'Oude Koestal.
Deelname aan excursies is gratis, maar een gift na afloop wordt zeer op prijs gesteld.
Aanmelden bij fam. v.Drongelen, tel. 0174 - 631 427 , of per mail: aatendiek@gmail.com
b.g.g. mevr. A. Storm, annekestorm@gmail.com

**) voor deze excursies van het Zuid-Hollands Landschap dient u aan te melden via hun website: www.zhl.nl/natuuragenda

De weidevogelboerderij

Vogelbescherming introduceert een nieuw duurzaam concept naar aanleiding van het teruglopen van het aantal weidevogels: de weidevogelboerderij.

Op zo'n boerderij kunnen weidevogels zich decennia lang voortplanten en is er voldoende voedsel en veiligheid voor oudervogels en hun jongen. De boeren op de weidevogelboerderijen weten een goede balans te vinden tussen (melk)productie en weidevogelbescherming. Het grasland wordt op zo'n manier beheerd dat er voldoende "wormenland" is voor broedende vogels en genoeg "kuikenland" voor opgroeiende jongen.

Vogelbescherming is bezig om weidevogelboeren en boeren, die belangstelling hebben om dat te worden, te verenigen in een netwerk. Zo kunnen ze kennis uitwisselen, elkaar inspireren en samen met Vogelbescherming duurzame financieringsvormen vinden. Weidevogelboeren moeten beloond worden voor hun werk en landelijke erkenning krijgen. We willen toch allemaal van de roep van de grutto en van de buitende kieviten blijven genieten

Bep Mast Wennink

Informatiepagina

Vereniging "VRIENDEN VAN HET STAELDUINSE BOS"

BESTUUR

Voorzitter	G. Keizer
Secretaris	F. Abbas
Penningmeester	R. van Scherpenzeel
Algemeen leden	M. Aalbrecht D. van Drongelen-Sevenhuijsen C.D. Hendriks J.M. Storm-Paalvast

Bezoekerscentrum	d'Oude Koestal in het Staelduinse Bos Peppellaan 4, 2691 ND 's-Gravenzande	0174-417 351
-------------------------	---	--------------

Internet	www.hetstaelduinsebos.nl	www.facebook.com/hetstaelduinsebos
-----------------	--	--

Alg. informatie en afspraken groepen	D. van Drongelen of e-mail naar aatendiek@gmail.com	0174-631 427
---	---	--------------

Corr.adres	F. Abbas, Meresteyn 12, 3155 XK Maasland	010-5925 809
-------------------	--	--------------

Redactieadres e-mail	fam. G. Keizer, Riemtale 2, 3155 ND Maasland staelduinsebos@hotmail.com	010-5925 298
-----------------------------	--	--------------

Ledenadministratie	M.J. Keizer, Riemtale 2, 3155 ND Maasland	010-5925 298
---------------------------	---	--------------

U steunt ons vanaf minimaal € 7,50 per jaar, extra giften hierbij zijn zeer welkom.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari t/m 31 december. Als u lid wordt na 1 oktober bent u automatisch

lid voor het volgende jaar. Opzeggen kan per e-mail of schriftelijk voor 1 november, anders loopt het lidmaatschap automatisch door in het volgend kalenderjaar.

Bankrelatie	IBAN: NL02 ABNA 0476 891 809	BIC: ABNA NL2A
	t.n.v. ver. Vrienden van het Staelduinse Bos, Honselersdijk	

De Belastingdienst heeft de vereniging aangewezen als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Schenkingen, giften en nalatenschappen zijn voor u fiscaal aftrekbaar en de vereniging hoeft geen belasting te betalen over het binnengekomen bedrag. Alle informatie vindt u op onze website bij <http://www.hetstaelduinsebos.nl/contact.html#ANBI>

RSIN/Fiscaal nummer ANBI: 8137.44.519

K.v.K.no. 40397221

Het bos is eigendom van Stichting **Het Zuid-Hollands Landschap**

Oude Delft 116, 2611 CG Delft

010-272 2222

www.zhl.nl, e-mail info@zhl.nl

Beheerder Staelduinse Bos	F. Spreen, Peppellaan 2, 2691 NG, 's-Gravenzande (kantoor bos 06-5177 3176)
--------------------------------------	--

Regiokantoor Kuststreek	Monsterseweg 162, 2553 RM Den Haag (bezoek alleen op afspraak)	070-397 4981 e-mail: m.vandervalk@zhl.nl
------------------------------------	---	--

Rooster zittingsperioden bestuur

	gekozen
1. F. Abbas	31-05-02
2. G. Keizer	11-07-09
3. C.D. Hendriks	11-07-09
4. D. van Drongelen-Sevenhuijsen	26-06-10
5. R. van Scherpenzeel	30-06-12
6. M. Aalbrecht	06-07-13
7. J.M. Storm-Paalvast	06-07-13

ISSN – 0920 - 2277 Staeltje Natuur

